

The study was conducted in several stages, namely: 1) clear tasks and goals were identified to maximise the effectiveness of further project development; 2) a map of resources that will be needed at the stage of project implementation (team of specialists, computers/servers, access to databases, trainers/teachers, analysts, time and resources) was analysed and developed; 3) a clear calendar schedule was developed with the calculation of specific time periods for each stage of the project; 4) much attention is paid to the problematic issues that can certainly be encountered on the way to implementing our tasks (financial constraints, insufficient training of participants in the educational process, compliance with changes in the curriculum, access to interactive whiteboards, problems with data security and confidentiality); 5) efficient methods of testing and evaluating the effectiveness of the project "Using an Interactive Virtual Whiteboard in the Educational Space" are proposed.

Implementation of the project requires a well-organised process and cooperation among all stakeholders.

According to our calculations, the project has a high chance of success in implementation and will help improve the skills of both students and the scientific and pedagogical staff of higher education institutions.

Keywords: virtual whiteboard, innovative technologies, education, martial law, student, project.

Стаття надійшла до редакції / Received 04.03.2024

Прийнята до друку / Accepted 08.04.2024

Унікальність тексту 97 % (Unicheck ID1016125551)

© Жужа Лілія Олександрівна, 2024

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-10-7>

УДК 37.043.2.091-056.36:001.895]-047.38

Олена Ігорівна Капустіна

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8859-7435>

доктор філософії, викладач кафедри теорії

та методики дошкільної освіти

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

lenaik1996@ukr.net

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДИК ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У науково-оглядовій статті висвітлено значення інклюзії для забезпечення доступності освіти, підвищення рівня культури, толерантності суспільства, а також розвитку України як демократичної і правової держави. Наголошено на тому, що інклюзивна освіта надає більше можливостей, забезпечує рівність усіх категорій населення. Авторкою проаналізовано праці науковців щодо проблем і перспектив інклюзивної освіти, розглянуто технології навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного середовища. Встановлено, що головним результатом впровадження інклюзивної освіти є залучення до соціуму дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями інтелектуального розвитку, їхнього виховання та навчання, а ефективним засобом реалізації інклюзії є спеціальні форми, методи та технології, що спрямовані на врахування індивідуальних особливостей, розвиток навичок комунікації, моторики, корекції поведінки.

Ключові слова: спеціальний педагог (олігофренопедагог), порушення інтелектуального розвитку, інклюзивне середовище, технології, методики.

Вступ. Важливою умовою розвитку сучасної освіти є забезпечення її доступності, що

можна реалізувати шляхом упровадження ідей інклюзивної освіти, спрямованої на порушення

соціальних та освітніх бар'єрів, підвищення рівня культури, толерантності суспільства. Поширення освітньої інклюзії забезпечує входження в європейський світовий простір та закріплення статусу України як демократичної правової країни.

Стратегія інклюзивної освіти активно підтримується нашою державою. Зокрема розроблена широка нормативно-правова база щодо створення умов для забезпечення прав та можливостей осіб з особливими освітніми потребами, підтримується їхнє залучення до освітнього процесу на різних рівнях. Також спостерігається позитивна тенденція щодо реалізації засад інклюзивної освіти, що дозволяє дітям із особливими освітніми потребами відчувати себе повноправними членами суспільства, навчатися, знаходити друзів. Особливої уваги заслуговують саме діти з порушеннями інтелектуального розвитку, оскільки вони становлять значну частину від загальної кількості дітей з особливими освітніми потребами (*Моделювання інклюзивного навчання, 2021*).

Дослідженню проблем і перспектив інклюзивної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку присвячено праці багатьох науковців. Так, О. Москалюк (2017), проаналізовано окремі аспекти реалізації інклюзивної освіти в Україні. А. Ігнатушею (2016) з'ясовано сутність та специфіку інклюзивного навчання. Значущість підготовки та перепідготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному середовищі розглянуто О. Заярнюк (2015), К. Тороп (2022), О. Акімовою (2018) та іншими. Інноваційні технології та методи інклюзивного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями є також окремим об'єктом уваги дослідників. Наприклад, Н. Ткачовою, І. Булаш, І. Турчиною (2018) детально висвітлено технологію «Створення ситуації успіху», підґрунтям якої є особистісно зорієнтований підхід; А. Варемчук та О. Хом'як (2021) розглянуто систему альтернативної комунікації PECS; С. Трикоз (2019) розкрито значущість комп'ютерних технологій тощо.

Мета дослідження – здійснити теоретичний огляд наукових на навчально-методичних робіт, присвячених особливостям впровадження сучасних методик та технологій

організації інклюзивного процесу для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Методи дослідження – аналіз науково-педагогічної літератури, узагальнення отриманих результатів.

Особливості реалізації ідей інклюзії в освітньому процесі України. Пріоритетним напрямком розвитку освіти в Україні є поширення ідей інклюзії. А. Харківська (2018) зазначає, що «однією з провідних тенденцій в освітній політиці є реалізація ідей інклюзивної освіти, що гарантує рівні права на доступність і отримання якісної загальної, професійної та вищої освіти осіб із особливими освітніми потребами» (с. 118).

Включення дітей з порушеннями інтелектуального розвитку у звичайний освітній процес забезпечує реалізацію їхніх прав на навчання за місцем проживання, рівність та доступність освіти, сприяє подальшій інтеграції у суспільство та трудову діяльність. О. Москалюк (2017) зауважує, що основним результатом впровадження інклюзивного навчання є активне залучення дітей з особливими освітніми потребами до соціуму, їх адаптація, соціалізація, навчання, виховання та розвиток, а провідним напрямом розвитку інклюзивної освіти – забезпечення ефективності та якості навчання, застосування форм, методів та технологій, що враховують індивідуальні особливості осіб з особливими освітніми потребами (с. 171). Разом із тим у процесі реалізації ідей інклюзивної освіти виникають і певні труднощі. За підсумками онлайн-опитування батьків дітей щодо підтримки інклюзивної освіти було отримано такі результати: «Більше 80 % батьків підтримують інклюзивне навчання, більше 70 % опитаних вважають доцільним навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти. Однак 9 % батьків зазначили, що інклюзивне навчання є малоефективним для дітей з особливими освітніми потребами, і стільки ж батьків вказали, що спільне навчання гальмує освітній процес. Така думка окремих батьків спонукає до подальшої роботи для максимального забезпечення потреб (зокрема особливих) всіх дітей» (Пономаренко, 2021, с. 92). На повному забезпеченні потреб дітей з особливими освітніми потребами також акцентує увагу О. Заярнюк

(2015). Ученою наголошено на необхідності підготовки педагогів, наданні індивідуальної допомоги під час здобуття освіти дітей з особливими освітніми потребами, урахування їхніх потреби, нозологію, можливості засвоєння навчальної програми.

Для ефективного впровадження ідей інклюзії у закладі освіти треба створити умови для задоволення потреб дітей, що можуть бути як матеріального (забезпечення в закладі освіти зручного пересування та користування приміщенням тощо), так і духовного характеру (значущим є сприятливий психологічний клімат дитячого колективу, оскільки від характеру міжособистісних стосунків може залежати рівень зацікавленості до навчання, прагнення до пізнання нового, закріплення отриманих раніше умінь). У ракурсі створення спеціальних умов для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку важливу роль відіграють (1) спеціальний педагог (олігофренопедагог), який володіє відповідними професійними компетентностями, що зумовлює його здатність до виконання професійних обов'язків та якісної організації освітнього процесу; (2) фахівці, підготовлені та перепідготовлені до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (Тороп, 2022). Такі фахівці постійно розвивають у собі інклюзивні компетенції, що сприяє формуванню у них ціннісного ставлення до інклюзивного навчання, стійкої мотивації до роботи та позитивного сприйняття дітей з інтелектуальними порушеннями. Показниками професіоналізму фахівців галузі інклюзивної освіти Л. Лазарева (2021) називає високий рівень моральних якостей, професійної компетентності, педагогічної майстерності та активної діяльності, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, набуття нових знань і вміння їх передавати на всіх рівнях з використанням індивідуального підходу в освітньому процесі під час колективного інклюзивного навчання.

Сучасні освітні технології та методики, що використовуються в інклюзивному процесі з дітьми з інтелектуальними порушеннями:

- Технологія «Створення ситуації успіху», що спирається на особистісно зорієнтований підхід та передбачає зняття тривоги, розслаблення та насичення новими

позитивними емоціями «Цінність та ефективність цієї технології полягає у застосуванні педагогічних прийомів: «Емоційний сплеск», «Даю шанс», «Навмисна помилка», «Радість пізнання» та інших у роботі з різними категоріями учнів» (Ткачова, Булаш, Турчина, 2018, с. 279).

- Система альтернативної комунікації PECS (Picture Exchange Communication System), яка широко використовується для подолання труднощів комунікації. Засобом реалізації цієї системи є картки PECS. Вони забезпечують альтернативний спосіб спілкування дитини з оточуючими. Основна мета технології – дозволити звернутися із проханням, запитанням за умов певних труднощів при словесному вираженні думок. Відмітимо, що використання карток PECS не гальмує розвиток мовлення дитини, а навпаки, стимулює до оволодіння засобами комунікації. А. Варемчук та О. Хом'як (2021 с. 74) так обґрунтовують переваги цієї системи: забезпечує комунікацію за допомогою картинок, а не вербально; спрямовує дитину на роботу із карток; враховує потреби дитини; розвиває усне мовлення.

- Ефективною є технологія TEACCH (Teaching children with Autism to Mind-Read), що спрямована на формування та розвиток у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку розуміння інших людей, навичок й умінь за такими сферами: сприймання, моторика, координація, елементарна пізнавальна діяльність, мовлення, соціальні стосунки. Технологія виходить з концепції, що дорослі повинні створити особливе середовище для комфортного особистісного розвитку, вилучивши з нього всі дратівливі фактори. Основний принцип технології TEACCH – суворий розклад та порядок: кожна річ повинна мати своє місце, кімната – певні зони (для сну, відпочинку, роботи). У зв'язку з цим вважаємо слушною думку А. Варемчук та О. Хом'як (2021) щодо необхідності візуальної підтримки за допомогою наочності: малюнків, символів, плакатів, схем, таблиць, фотографій, писемного мовлення, у яких відтворено способи дій у різних ситуаціях, а також правила поведінки дитини в середовищі однолітків.

- АВА-терапія (Applied behavior analysis), яка вважається однією із найбільш

результативних методик щодо корекції поведінки. «Така терапія здатна поліпшити якість життя дитини й допомогти їй розкрити свій потенціал. Методика фокусується на поведінці дитини: вона фіксує бажані поведінкові реакції, а небажані – мінімізує» (*Використання інноваційних технологій*, 2021). Відмітимо, що ініціатива надається дорослому, який достатньо суворо керує діяльністю дітей. Кожна дія розучується окремо, а потім об'єднується у складні навички. Правильні дії автоматизуються, а хибні – зупиняються. Для формування поведінки застосовуються прийоми підказок та стимулів. АВА-терапія охоплює близько сотні програм на розвиток дрібної моторики, розуміння мови, класифікації, здатності продовжити розповіді, відтворити дії тощо.

- *Методика «Лялька персона»*, яку використовують у роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку для сприяння більш швидшої адаптації та соціалізації, позитивного впливу на психоемоційну сферу. А. Ващенко та Н. Хоменко (2021) доходять висновку, що завдяки «ляльці-персоні» діти можуть самостійно визначати почуття, а в разі потреби – знайти вихід із ситуації, оцінити і обрати саме ті варіанти, які є вдалимими та щасливими. До головних відмінностей «ляльки-персони» від інших ляльок можна віднести те, що вони виготовлюються вручну, характеризуються певними особливостями (мають окуляри, інвалідний візок, слуховий апарат тощо), наділені незмінною історією і паспортом, де вказано ім'я, вік, улюблені казки, страхи тощо. «Ляльки-персони» не використовуються у повсякденній ігровій діяльності, не перебувають у групі постійно.

- *Комп'ютерні технології*. Ураховуючи процес інформатизації та цифровізації освітнього простору, вважаємо за доцільне більш детально зупинитись на комп'ютерних технологіях, що дозволяють «персоналізувати освітній процес, створити умови для позаурочного корекційного супроводу» (Лупінович, Лапшина, 2022, с. 96). С. Трикоз (2019) зазначає, що використання комп'ютерних технологій допомагає дітям з порушеннями інтелекту у роботі із навчальним матеріалом. Зокрема вчена акцентує увагу на комп'ютерних іграх («Ігри для Тигри»), які

сприяють розвитку умінь усного і писемного мовлення, усного рахунку.

Використання комп'ютера у роботі із дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку не тільки стимулює до пізнавальної активності, а також сприяє розвитку впевненості, оскільки комп'ютер «не поспішає» та «чекає», поки дитина виправить помилки. Зокрема із метою когнітивного розвитку та емоційно-вольової сфери можна використовувати презентації у форматі PowerPoint за такими темами: «Що переплутав художник?», «Протилежності», «Знайди четвертий зайвий». Такі завдання вимагають активізації всіх елементів інтелекту (мислення, аналітико-синтетичного сприймання, смислової пам'яті, відтворює і творчу уяву) (*Використання інноваційних*, 2018).

Отже, представлені сучасні освітні технології та методики дозволяють навчати дітей, вибудовувати стосунки із однолітками, удосконалюють соціальні навички. Упровадження цих технологій дозволить дітям з порушеннями інтелектуального розвитку оволодіти вербальними та невербальними засобами комунікації та задовольнити потребу у спілкуванні. Відмітимо, що більшість технологій і методик спрямовані на розслаблення, зняття тривоги, створення комфортних зручних умов для здійснення освітньої діяльності з дітьми, що важливо для ефективної корекційно-розвиткової роботи. Крім того, впровадження сучасних освітніх технологій та методик створює умови для реалізації педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу (командою супроводу, дитиною та іншими дітьми), що сприяє кращій соціалізації та адаптації таких дітей. З огляду на вищезазначене, вважаємо за необхідне залучати майбутніх спеціальних педагогів (олігофренопедагогів) до вивчення сучасних інноваційних технологій та мотивувати до їхнього впровадження.

Проблематика підготовки майбутніх спеціальних педагогів до використання сучасних технологій та методик організації освітнього процесу для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. О. Акімова, О. Кузнецова, В. Одарченко (2018) визначають ряд якостей, що визначають готовність до

впровадження педагогом сучасних освітніх технологій та методик, серед яких виокремимо гуманістичну та професійно-педагогічну спрямованість, наполегливість, мобільність, оперативність, енергійність, рішучість і діловитість, схильність вести за собою, сміливість уяви, здатність до співпраці.

М. Захарчук (2009) до найбільш актуальних напрямів підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання відносить почуттєво-комунікативний напрям, що спрямовує майбутнього педагога щиро, емпатично й креативно демонструвати власні почуття й думки; свідомо формуючий, який можна розуміти як світоглядне самовизначення, пробудження глибоких міркувань, прагнення підтвердити або спростувати достовірність явищ чи тверджень, довести їхню хибність або доцільність; емпатійний, тобто прагнення і вміння відчувати інших; емпіричний, що надає знання тих закономірних зв'язків і відношень, які проявляються в результаті аналізу, узагальнень спостережень.

Для нашої наукової розвідки має цінність робота С. Чупахіної (2021). Із метою формування готовності майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному просторі з дітьми з особливими освітніми потребами вчена пропонує здійснювати роботу у двох напрямках: теоретичному та практичному. Теоретична підготовка передбачає вивчення ряду освітніх компонентів вільного вибору у межах освітньої програми. Практична ж підготовка полягає у здійсненні практичної діяльності із застосуванням електронних освітніх ресурсів. Особливого значення вчена надає індивідуальній траєкторії розвитку, що дозволяє обрати методи, форми та засоби навчання, спрямовані на розвиток здібностей.

Вважаємо слушною думку Л. Черніченко (2018) щодо значення принципів та підходів підготовки майбутніх спеціальних педагогів в умовах інклюзивної освіти. Зокрема заслуговують на увагу розглянуті вченою системний, компетентнісний, особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи. Системний підхід орієнтує на виокремлення у педагогічній системі основного та другорядного, побудові тісних зв'язків між

постійними та змінними елементами, визначенні ролі усіх компонентів системи; компетентнісний підхід забезпечує формування загальних і фахових компетенцій, набуття досвіду та розвитку професійних здібностей; особистісно-орієнтований підхід утверджує необхідність врахування соціального, діяльнісного аспекту особистості; діяльнісний підхід дає можливість дослідити сутність підготовки майбутнього спеціального педагога до діяльності в умовах інклюзивної освіти, в також з'ясувати шляхи практичного вдосконалення.

Погоджуємося із думкою вченої, що позитивні результати у підготовці майбутнього спеціального педагога в умовах інклюзивної освіти можна отримати за умови додержання основних і спеціальних педагогічних принципів, серед яких – гуманістичні цінності, контекстне навчання, особистісна зорієнтованість, науковість, демократичність, урахування когнітивних стилів, інтегративність видів знань, системного підходу, міжвідомчої інтеграції та соціального партнерства.

А. Прокопенко (2020) зазначає: «Сучасні тенденції розвитку суспільства загалом та освітньої галузі зокрема зумовлюють направленість закладів вищої освіти до створення системи постійного оновлення знань і компетентностей майбутніх фахівців, адже від цього залежить економічне процвітання країни на міжнародній арені» (с. 114). Тому здатність до пошуків нових шляхів, способів навчання і виховання дітей є необхідною рисою особистості майбутнього педагога, зокрема спеціального педагога (олігофренопедагога), що має володіти відповідними знаннями про освітні технології та методики, а також вмінь їх застосовувати, ураховуючи основні та педагогічні принципи.

Висновки. Для ефективного впровадження ідей інклюзії у сучасному закладі освіти необхідно створити умови для задоволення потреб дітей, що можуть бути як матеріального, так і духовного характеру. У цьому процесі важливу роль відіграють спеціальний педагог (олігофренопедагог) та інші фахівці, підготовлені та перепідготовлені до роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку. Ці фахівці мають знати та вміти використовувати у роботі сучасні освітні технології та методики,

оскільки їхнє застосування допомагає дітям з порушеннями інтелектуального розвитку у процесі їхньої адаптації та соціалізації, що дозволяє оволодіти навичками комунікації, забезпечити корекцію поведінки та викликати позитивні емоції.

До сучасних освітніх технологій та методик, що використовуються в інклюзивному процесі з дітьми з інтелектуальними порушеннями: технологія «Створення ситуації успіху»; Система альтернативної комунікації PECS (Picture Exchange Communication System); технологія TEACCH (Teaching children with Autism to Mind-Read), що спрямована на формування та

розвиток порушеннями; АВА-терапія (Applied behavior analysis); методика «Лялька персона» та ін. Неабияке значення мають також комп'ютерні технології, тому що вони допомагають дитині відчувати себе більш впевнено, стимулюють до пізнавальної активності. Значущою умовою впровадження інклюзивної освіти є наявність фахівців, які готові працювати з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку та мають необхідні знання та навички.

Перспективою подальшого вивчення вважаємо дослідження ефективності практичного використання сучасних технологій та методик організації інклюзивного освітнього процесу.

Література

- Акімова О., Кузнецова В., Одарченко В. Формування інноваційного стилю професійної діяльності майбутніх учителів у контексті інклюзивного освітнього простору початкової школи. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнародною участю (м. Бердянськ 14 вер. 2018 р.). Бердянськ, 2018. С. 31–36.
- Варемчук А., Хом'як О. Інноваційні технології навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. № 1(5). С. 71–78.
- Ващенко А., Хоменко Н. Лялька-персона в інклюзивному освітньому просторі: навчаємо дітей взаємодіяти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 10. С. 45–50.
- Використання інноваційних та здоров'язберігаючих технологій в роботі вчителя-дефектолога загальноосвітньої школи. *Всеосвіта*. URL : <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-innovacijnih-ta-zdorovazberigaucih-tehnologij-v-roboti-vcitela-defektologa-zagalnoosvitnoi-skoli-14470.html> (Дата звернення 26.06.2023).
- Використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Всеосвіта*. URL : <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-vikoristanna-innovacijnih-tehnologij-u-roboti-z-ditmi-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-458878.html> (Дата звернення 26.06.2023).
- Захарчук М. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2009. Випуск 25. Ч. 3. С. 144–151.
- Заярнюк О. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 11. С. 190–193.
- Ігнатуша А. Л. Підходи до організації інклюзивної освіти на сучасному етапі. *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Лисичанськ 14 грудня 2016 р.). Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», 2016. С. 47–51.
- Лазарева А. О. Підготовка спеціальних педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. *The world of science and innovation* : proceeding IX International Scientific and Practical Conference (London, 7-9 April 2021). London, 2021. P. 413–418.
- Лупінович С. М., Лапшина І. С. Особливості дидактичного проектування електронних форм навчання в умовах інклюзивного освітнього процесу. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2022. Вип. 1(6). С. 95–103. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-12>.

- Моделювання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: порушення інтелектуального розвитку / упорядник: Н. П. Токаренко. Полтава : ПОІППО, 2020. 92 с.
- Москалюк О. І. Інклюзивна освіта в контексті проблем, суперечностей та перспектив. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 1 (40). С. 172–174.
- Пономаренко О. В. Інклюзивна освіта НУШ: проблеми та перспективи сьогодення. Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття : матеріали І Всеукр. наук.-практ.конф (м. Запоріжжя 25 листоп. 2021 р.). Запоріжжя, 2021. С. 91–93.
- Прокопенко А. О. Застосування хмарних і туманних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. Харків : УІПА, 2020. № 68. С. 113–120.
- Ткачова Н. Г., Булаш І. В., Турчина І. С. Інноваційні техніки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Молодий учений*. 2018. №11 (63). С. 276–282.
- Тороп К., Ярмола Н. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного навчання: проблеми та перспективи. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2022. № 21. С. 129–142.
- Трикоз С. Використання комп'ютерних технологій у навчанні дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Цифрова компетентність вчителя нової української школи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семін. (м. Київ, 12 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 99–100.
- Харківська А. А. Управління інклюзивною освітою студентів закладів вищої освіти. *Теорія і методика професійної освіти* : електронне наукове фахове вид. 2018. Вип. 15. URL : https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_f0e14a43cb74479abd3ec4d48f2cd5b4.pdf (Дата звернення 26.06.2023).
- Черніченко Л. А. Методологічні засади підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_1_26 (Дата звернення 26.06.2023).
- Чупахіна С. В. Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами : дис. ... д-ра пед наук : 13.00.03 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 500 с.

References

- Akimova, O., Kuznetsova, V. & Odarchenko, V. (2018). Formation of innovative style of future teachers' professional activity in the context of inclusive educational space of primary school. *Training of future teachers in the context of standardization of primary education: materials of II Vseukr. science and practice Internet Conf. with international participation*. 31–36 (ukr).
- Varemchuk, A. & Khomiak O. (2021). Innovative technologies for teaching children with special educational needs. *Psychological and pedagogical problems of the modern school*. № 1(5). 71–78 (ukr).
- Vashchenko, A. & Khomenko, N. (2021). A doll-person in an inclusive educational space: teaching children to interact. *Methodist preschool teacher*. № 10. 45–50 (ukr).
- The use of innovative and health-saving teaching technologies in the work of a special education teacher. *Vseosvita*. <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-innovacijnih-ta-zdorovazberigaucih-tehnologij-v-roboti-vcitela-defektologa-zagalnoosvitnoi-skoli-14470.html> (Date of access: 26.06.2023) (ukr).
- The use of innovative technologies in working with children with special educational needs. *Vseosvita*. <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-vikoristanna-innovacijnih-tehnologij-u-roboti-z-ditmi-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-458878.html> (Date of access: 26.06.2023) (ukr).
- Zakharchuk, M. (2009). The problem of professional and pedagogical training of future higher school teachers for innovative activities in the conditions of inclusive education. *Visnyk of Lviv University. Pedagogical series*. № 25. Ch. 3. 144–151 (ukr).

- Zaiarniuk, O. V. (2015). Inclusive education in Ukraine: problems and ways. *Naukovyi visnyk of the International Humanitarian University. Series: Economics and management*. Vyp. 11. 190–193 (ukr).
- Ihnatusha, A. L. (2016). Approaches to the organization of inclusive education at the current stage. *The system of providing education to children with special means in the conditions of a modern educational institution: materials of Vseukr. science and practice conferences*. 47–51 (ukr).
- Lazareva, A. O. (2021). Training of special pedagogical specialists to work in an inclusive educational environment. *The world of science and innovation: proceeding IX International Scientific and Practical Conference (London, 7-9 April 2021)*. 413–418 (ukr).
- Lupinovych, S. M. & Lapshyna, I. S. (2022). Peculiarities of didactic design of electronic forms of learning in the conditions of the inclusive educational process. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)*. Vyp. 1(6). 95–103. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-12> (ukr).
- Tokarenko, N. P. (Ed.) (2020). Modeling of inclusive education of children with special educational needs: violation of intellectual development : POIPPO (ukr).
- Moskaliuk, O. I. (2017). Inclusive education in the context of problems, contradictions and perspectives. *Scientific bulletin of the Uzhhorod National University: series: Pedagogy. Social work*. 2017. Vyp. 1 (40). 172–174 (ukr).
- Ponomarenko, O. V. (2021). Inclusive education of children: problems and prospects of existence. *Special education and social inclusion: challenges of the 21st century: materials of the I Vseukr. scientific-practical conference (m. Zaporizhzhia 25 lystop. 2021 r.)*. 91–93 (ukr).
- Prokopenko, A. O. (2020) The use of cloud and fog technologies in the educational process of a higher educational institution. *Problems of engineering and pedagogical education: zb. nauk. pr. / Ukr. inzh.-ped. akad. Kharkiv : UIPA, № 68*. 113–120 (ukr).
- Tkachova, N. H., Bulash, I. V. & Turchyna, I. S. (2018). Innovative methods of working with children with special educational needs. *Young scientist*. №11 (63). 276–282 (ukr).
- Torop, K. & Yarmola, N. (2022). Children with intellectual disabilities in the conditions of inclusive education: problems and prospects. *Education of persons with special needs: ways of development*. № 21. 129–142. (ukr).
- Trykoz, S. (2019). The use of computer technology in the education of children with intellectual developmental disabilities. *Digital competence of teachers of the New Ukrainian school: materials of the All-Ukrainian science and practice semen (Kyiv, March 12, 2019)*. 99–100 (ukr).
- Kharkivska, A. A. (2018). Management of inclusive education of students of higher education institutions. *Theory and methodology of professional education: electronic scientific professional edition*. № 15. https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_f0e14a43cb74479abd3ec4d48f2cd5b4.pdf (Date of access: 26.06.2023) (ukr).
- Chernichenko, L. A. (2018). Methodological tasks of training future speech therapists for innovative activities in the conditions of inclusive preschool education. *Vysnyk of Zhytomyr Ivan Franko State University. Pedagogical sciences*. Vyp. 1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_1_26 (Date of access: 26.06.2023) (ukr).
- Chupakhina, S. V. (2021). Formation of readiness of future teachers to use information technologies (IT) in inclusive education of students with special educational needs: diss. ... Doctor of Science : 13.00.03 / National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov (ukr).

OVERVIEW OF MODERN TECHNOLOGIES AND METHODS OF ORGANIZING THE INCLUSIVE EDUCATIONAL PROCESS FOR CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Olena Kapustina, PhD (Pedagogical Sciences), teacher of the department of theory and methods of preschool education Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, e-mail: lenaik1996@ukr.net.

The article highlights the importance of inclusion for ensuring the availability of education, raising the level of culture, tolerance of society, as well as the development of Ukraine as a democratic and legal state. It